

UDK 94(497.5)Sveti Petar u Šumi“16/18”
 314.148(497.5-3Istra)
 Izvorni znanstveni rad
 Primljeno: 10. lipnja 2015.
 Prihvaćeno za objavljivanje: 1. rujna 2015.

SV. PETAR U ŠUMI U NOVOM VIJEKU (17. – 19. STOLJEĆA)¹

Slaven BERTOŠA, Pula

Naselje Sv. Petar u Šumi sastoji se od 27 raštrkanih sela i zaselaka, koji nose nazive po prezimenima. Ime je dobilo prema samostanu koji su u 12. stoljeću osnovali benediktinci, ali su ga 1459. godine preuzeli pavlini i držali ga do 1782., kada je crkva pretvorena u župnu crkvu, a samostanski sklop prešao u privatne ruke. U novom su vijeku pavlini temeljito preuredili samostan, a sadašnja crkva i samostanske zgrade okupljene oko klaustura nastaju koncem 17. stoljeća i u 18. stoljeću. U svojim su djelima Sv. Petar u Šumi opisali novovjekovni pisci i historiografi Giacomo Filippo Tomasini, Prospero Petronio i Johann Weickhard Valvasor. Kao vrijedan izvor za migracijska kretanja s jednog područja na drugo, matične knjige grada Pule dobro prikazuju slučajeve doseljenika iz Sv. Petra u Šumi i njegove okolice, koji su u njima ostali zabilježeni u manjem broju. Unatoč činjenici da su u odnosu na doseljenike iz drugih istarskih mjesta u Puli zabilježeni relativno rijetko, i na njihovu se primjeru mogu proučiti obilježja matičnih knjiga, koje na taj način nedvojbeno pridonose boljem poznavanju prošlosti središnje Istre, njezinih naselja i žitelja.

KLJUČNE RIJEČI: *Sveti Petar u Šumi, Istra, povijest ranog novog vijeka, matične knjige, društvena povijest, povijest demografije.*

Uvod

Naselje Sv. Petar u Šumi, smješteno iznad Limske drage na 341 m nadmorske visine, sastoji se od 27 raštrkanih sela i zaselaka, koji nose nazive po prezimenima.² Ime je dobilo prema samostanu koji su u 12. stoljeću osnovali benediktinci, ali su ga 1459. godine preuzeli pavlini i držali do 1782. godine kada je crkva pretvorena u župnu crkvu, a samostanski

¹ Rad je nastao kao dio znanstveno-istraživačkih projekata »Istarsko društvo XVI. – XIX. stoljeća: povijesne i kulturološke teme« i »Povijest Zapadne Hrvatske: Istra, Kvarnersko primorje, Gorski kotar, Lika«, koje financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

² O gradiću usp., primjerice, »Sv. Petar u Šumi: Supetarština jučer, danas, sutra«, *Istra – časopis za kulturu, književnost, društvena pitanja*, god. 16, br. 10 (cijeli broj), Pula, 1978. i *Sv. Petar u Šumi nekad i danas*, ur. Mario BRATULIĆ – Ladislav TURČINOVIĆ, Sv. Petar u Šumi, 1989.

sklop prešao u privatne ruke. U novom su vijeku pavlini temeljito preuredili samostan, a sadašnja crkva i samostanske zgrade okupljene oko klaustara nastaju koncem 17. i u 18. stoljeća. Crkva sv. Petra i Pavla proširena je, dovršena i posvećena 1755. godine, a u 17. stoljeću počeo ju je graditi pavlin Šimun Bratulić.

Sl. 1 – Pročelje crkve sv. Petra i Pavla u Sv. Petru u Šumi
(Fotografirao: Slaven Bertoša, 9. svibnja 2009.)

Između ostaloga, sama crkva ima strop izveden od bačvastih križnih svodova, a sustav prozora omogućuje posebne svjetlosne učinke.³ Crkva je bogato ukrašena baroknim oltarima, skulpturama i slikama. U vrijedan inventar ubrajaju se krasno rezbareni oltari iz 17. stoljeća, djelo Paulusa Riedla⁴, barokne orgulje iz 18. stoljeća, rad Johanna Georga Eisla⁵ i oltarne pale, koje je izradio Leopold Keckheisen⁶. Samostanski sklop ima mali vrt te dvokatni stambeni i radni dio s prostorijama koje su okupljene oko središnjeg klaustara. Južno je krilo izduženo, a izgrađeno je 1731. godine, sjeverno je dograđeno uz veliki ograđeni vrt 1780. godine. Klaustar je oblikovan na dva kata, s trijemom koji drže gusti nizovi stupova, a u sredini se nalazi cisterna.⁷ Zvonik je ugrađen u pročelje crkve, visok je 33 metra i ima dva zvona.⁸

³ O crkvi usp. Đurđica CVITANOVIĆ, »Sv. Petar u Šumi«, *Peristil – Zbornik radova za povijest umjetnosti*, br. 16/17, Zagreb, 1973./1974., str. 107–131; Vladimir MARKOVIĆ, »Pavlińska crkva Sv. Petar u Šumi i odjeci njezine arhitekture u Istri«, *Peristil – Zbornik radova za povijest umjetnosti*, br. 40, Zagreb, 1997., str. 91–96.

⁴ Doris BARIČEVIĆ, »Paulus Riedl, pavlini kipar u Istri i Hrvatskom primorju«, *Peristil – zbornik radova za povijest umjetnosti*, br. 16-17, Zagreb, 1973. – 1974., str. 133–139.

⁵ *Istarska enciklopedija*, Miroslav BERTOŠA – Robert MATIJAŠIĆ (ur.), Zagreb, 2005., redakcijska natuknica, str. 203.

⁶ *Isto*, natuknica V[išnje] BRALIĆ, str. 386.

⁷ *Isto*, natuknica R[oberta] MATIJAŠIĆA, str. 572.

⁸ *Crkva u Istri: osobe, mjesta i drugi podaci Porečke i Pulske biskupije (stanje 1. siječnja 1991. godine)* Marjan BARTOLIĆ – Ivan GRAH (ur.), 2. popunjeno izdanje, Pazin, 1991., str. 129–130.

Sl. 2 – Oltar crkve sv. Petra i Pavla
Fotografirao: Slaven Bertoša, 9. svibnja 2009.

djece kako bi ih se ispitalo i saznalo o kretanju i razmještanju neprijateljske vojske. Tako je Jure Milešić rašporskom kapetanu Bernardu Tiepolu ispričao da se, između ostalih mjesta, i oko Sv. Petra u Šumi okupljaju konjanici kraljevci, austrijski podanici.¹⁵

Sv. Petar u Šumi (*S. Pietro in Selva*) naveden je i 1732. godine u popisu svih posjeda koji su bili pridruženi Pazinskoj knežiji. Zabilježeno je da se radi o selu (*Villa*) koje pripada svećenicima reda sv. Pavla Pustinjaka.¹⁶

Na glavnom oltaru nalazi se čudotvorna slika Jasnogorske Gospe⁹, koja je plakala krvavim i običnim suzama 1721. – 1722. Od tada crkva počinje biti svjedok sve većeg broja hodočasnika, koji je posjećuju i mole se pred čudotvornom slikom Crne Gospe.¹⁰

Deset godina nakon restauracije Šimuna Bratulića crkva je zajedno sa samostanom bila napola srušena tijekom ratnih operacija u mletačko-austrijskom Uskočkom ratu.¹¹ Prema izvješću mletačkog generalnog providura u Istri, iz srpnja 1616., bila je opljačkana okolica mjesta.¹² Nekoliko mjeseci kasnije, u listopadu iste godine, providur je pohvaljen što je zauzeo i porušio Sv. Petar u Šumi.¹³ U tim su pohodima sudjelovali mletački zapovjednici Barbaro, Zorzi, Foscari i Erizzo.¹⁴

U Uskočkom je ratu učestala pojava bilo i hvatanje muškaraca, žena i

⁹ Majka Božja iz Częstochowe u Poljskoj.

¹⁰ [Dragutin] N[EŽIĆ], »Čenstohovska Gospa u Sv. Petru u Šumi«, *Ladonja*, god. 7, br. 5 (51), lipanj 1987., str. 8–9.

¹¹ Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. 3, Split, 1965., str. 133.

¹² Senato Secreti – Cose dell'Istria, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, vol. 7, fasc. 1-2, Parenzo 1891., str. 16.

¹³ *Isto*, str. 21.

¹⁴ Camillo DE FRANCESCHI, »Storia documentata della Contea di Pisino, a cura del figlio Carlo«, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, vol. 10-12, nuova serie, Venezia, 1963., str. 93.

¹⁵ Miroslav BERTOŠA, *Istria: Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)*, Drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Pula, 1995., str. 342.

¹⁶ »Capo d'Istria e Provincia tutta intorno a confini suoi con Trieste e con il contado di Pisino ed altre materie raccolte nell'anno 1732.«, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, vol. 8, fasc. 3-4, Parenzo, 1892., str. 453.

Pazinski grofovi darivali su samostanu mnoge posjede, a u crkvi su imali i svoje grobnice, koje su u 19. stoljeću proučavali Pietro Kandler i Camillo De Franceschi.¹⁷

Čitavo prostrano imanje, zajedno s velikom samostanskom zgradom, kupio je 1807. godine grof Enea Francesco Montecuccoli za 45.400 forinti i pripojio ih Pazinskoj knežiji,¹⁸ koju je tada držao u zakupu od Habsburgovaca. Novi gospodar preuređio je opatiju u privatni stan pa je u crkvenim rukama ostala jedino lijepa jednobrodna crkvena zgrada.¹⁹

Dana 22. travnja 1889. godine u Sv. Petru u Šumi je utemeljena, a 19. svibnja iste godine i otvorena Hrvatska čitaonica. Njezin predsjednik bio je dugogodišnji supetarski župnik i narodnjak Liberat Sloković, a prvi tajnik Matko Lazarić. Brzopod podrške poslao je i đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, koji je od 1891. bio počasni član čitaonice.

Crkva pavlinskog samostana Sv. Petra u Šumi ima gotovo u potpunosti sačuvan umjetnički inventar iz 18. stoljeća. S obzirom na to da se radi o velikom broju monumentalnih djela, ona je centralni objekt za proučavanje problematike umjetnosti baroka, a posebice kiparstva pavlinskog reda na tom području.²⁰

Sl. 3 – Crkva sv. Roka na groblju
Fotografirao: Slaven Bertoša, 9. svibnja 2009.

Prema mišljenju mnogih povjesničara umjetnosti, Sv. Petar u Šumi jedini je pavlinski sklop u Hrvatskoj sačuvan u svim elementima: Lepoglava je pretvorena u kaznionicu, Remete kraj Zagreba nastadale su u potresu 1880. godine, pa se nisu očuvala sva samostanska krila, a samostanima u Sveticama i Kamenskom jedno je krilo srušeno zbog dotrajalosti.²¹

Stara je opatija stekla svoju oznaku »de Silva« (*de Sylva*, *Subsilva*, in *Silva*, in *Silvis*, in

Selve) zbog gustih hrastovih šuma koje su je okruživale. Nalazi se na položaju koji je nešto povišen u odnosu na okolicu.²²

U mjestu postoji i crkva sv. Roka, sagrađena 1735. godine. Do 1783. godine to je bila župna crkva, a danas je grobljanska.²³ Obnovljena je 1981. godine. Ima tri oltara, a na

¹⁷ Tugomil UJČIĆ – Vitomir UJČIĆ, *Pazin: Beram, Boljun, Cerovlje, Draguč, Gračišće, Grdoselo, Lindar, Lupoglav, Motovun, Paz, Pićan, Stari Pazin, Sv. Petar u Šumi, Tinjan, Trviž, Žminj, Pula*, 1953., str. 68–70.

¹⁸ Camillo DE FRANCESCHI, »I castelli della Val d'Arsa: ricerche storiche«, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, vol. 15, fasc. 1-2, Parenzo, 1899., str. 197.

¹⁹ Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, str. 133.

²⁰ Doris BARIČEVIĆ, »Paulus Riedl«, str. 134.

²¹ Đurđica CVITANOVIĆ, »Srce Zagorja u srcu Istre«, *Kaj – časopis za kulturu i prosvjetu*, god. 6, br. 6, Zagreb, 1976., str. 24.

²² Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, str. 133.

²³ *Istarska enciklopedija*, nav. dj., natuknica I[vana] MATEJČIĆA, str. 772.

glavnome se nalazi slika sv. Roka. U crkvenom je smislu u novom vijeku Sv. Petar u Šumi potpadao pod vlast porečkog biskupa.²⁴

Pavlini i njihov samostan

Pavlini (hrv. Red braće sv. Pavla Pustinjaka, lat. Ordo fratrum s. Pauli Eremitae) katolički su muški monaški red osnovan u 13. stoljeću spajanjem različitih zajednica pustinjaka, najviše su se proširili po sjevernoj i srednjoj Europi, a u Hrvatskoj su od sredine tog stoljeća osnovali mnogo samostana. Najpoznatiji je onaj u Lepoglavi, koji 1581. godine postaje glavnim sjedištem reda.

Svojom su razgranatom djelatnošću pavlini znatno pridonijeli razvoju gospodarstva, književnosti, školstva,²⁵ likovnih umjetnosti, graditeljstva i glazbe. Gdje god su se osnivali njihovi samostani došlo je do pretvaranja teritorija u dobro obrađene i voćkama zasade posjede. Prilike u Istri opisao je u svojem rukopisu »Chronotaxis monasteriorum Ordinis FF. Eremitarum s Pauli primi Eremitae in Provinciis Istriae et Croatiae« pavlinski povjesničar Nikola Bengel (Križevci, 1695. – Lepoglava, 1766.).²⁶

Sl. 4 – Ruševni dio pavlinskog samostana u Sv. Petru u Šumi
Fotografirao: Slaven Bertoša, 9. svibnja 2009.

U Istri su pavlini imali desetak samostana, a u 18. stoljeću postojala je i posebna Hrvatsko-istarska pavlinska provincija za područje Senjske biskupije i Istre. Car Josip II. ukinuo je pavlinski red 1786. godine u čitavoj Habsburškoj Monarhiji, ali su se uspjeli održati u Poljskoj, odakle su se poslije opet širili. Njihov najstariji samostan u Istri je Sv. Marija na Čepićkom jezeru, gdje se pustinjaci sv. Pavla spominju već 1287. godine u darovnici kožljačkih gospodara. Čepićki podružni samostan bio je Sv. Marija na Klavaru u Plominskoj luci, a osnovan je 1462. godine. Iz tih su se samostana pavlini 1782. godine povukli u Crikvenicu i Novi Vinodolski.

U pavlinskom samostanu u Sv. Petru u Šumi postojala je kuća novicijata i osnovna škola, a u 17. stoljeću obnovio ga je Šimun Bratulić, general pavlinskog reda i zagrebački biskup. Područne kuće tog samostana bile

²⁴ Bernardo BENUSSI, »La liturgia slava nell'Istria«, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, vol. 9, fasc. 1-2, Parenzo, 1894., str. 179; Camillo DE FRANCESCHI, »Storia documentata-
str«, str. 303.

²⁵ Josip BRATULIĆ, »Školska djelatnost hrvatskih pavlina«, *Kaj – časopis za kulturu i prosvjetu*, god. 21, br. 3-4, Zagreb, 1988., str. 81–87.

²⁶ Đurđica CVITANOVIĆ, »Srce Zagorja u srcu Istre«, str. 14.

su Sv. Sikst kraj Barata (iz 1611.)²⁷ i Sv. Marija u Koruni (iz 1640.). Godine 1467. pavlini su stigli u nekadašnji benediktinski samostan sv. Elizabete kraj Motovuna i u njemu ostali do 1637. godine. U samostanu sv. Petra u Marčenegli sačuvao se glagoljski natpis iz 1557. godine.²⁸

S obzirom na tada postojeću organizaciju, samostan u Sv. Petru u Šumi bio je vezan za matično pavlinsko sjedište u Lepoglavi. Na izbornim se kapitulima budno pazilo da izbor provincijala za istarsku provinciju bude u korist hrvatskih pavlina. Između ostalih, za upravitelja istarske provincije 1645. postavljen je Ivan Belostenec (Varaždin, oko 1594. – Lepoglava, 1675.), jedan od najpoznatijih hrvatskih leksikografa i pisac prvog hrvatsko-latinskog rječnika. To je doba kada samostan u Sv. Petru u Šumi doživljava velik gospodarski procvat, koji će se kasnije odraziti na njegovo umjetničko oblikovanje.²⁹

Pavlini su bili povezani s austrijskim kulturnim krugom, pa su u samostanu razvili snažnu kulturnu i prosvjetiteljsku djelatnost. Mnoge su sobe služile ne samo kao ćelije nego i za boravak pripravnika i studenata, budući da je samostan bio određen za studij filozofije.³⁰

Osim toga, valja spomenuti i činjenicu da je 80-ih godina 18. stoljeća u samostanu djelovala posebna ljekarna, jer su se pavlini bavili i liječenjem. Školovani na starim tradicijama i medicinskoj znanosti koju su u ono doba njegovale zapadnoeuropske medicinske škole, liječili su pripadnike svoje zajednice, poznanike i suradnike. Budući da su tada za pravljenje lijekova prevladavali biljni pripravci, koristili su se i ljekovitim biljem, koje su i uzgajali u svojem vrtu. Može se pretpostaviti da su mnoge ljekovite biljke, koje i danas uspijevaju u tom kraju, potekle iz rasadnika pavlinskog vrta. Nakon što je odlukom Josipa II. ukinut pavlinski red, samostanska dobra počela su se prodavati na dražbama. Inventar suvremene samostanske ljekarne tako je 1784. godine prodan ljekarniku Franji Grbcu iz Pićna. Između ostalog, u njemu su se nalazile farmaceutske knjige, herbarij ljekovitog bilja, čašice s pozlaćenim naljepnicama, staklene bočice, velike boce za lijekove, zemljani lončići, crveno obojene kutije za lijekove, ormar s ostakljenim krilima, drvene zidne stalaže s ladicama, vage sa zdjelicama, kamen za trljanje, željezna peć, bakrena škrinjica i dr.³¹

Šimun Bratulić, pavlinski redovnik i zagrebački biskup

Jedna od najznačajnijih ličnosti iz crkvene povijesti Sv. Petra u Šumi, ali i javnog i političkog života Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, bio je Šimun Bratulić (Glavica, Sv. Petar u Šumi, oko 1550. – Ižakovci kraj Čakovca, 1611.). Niže škole pohađao je u rodnome mjestu, a filozofiju i teologiju studirao je kod isusovaca u Rimu. U mladosti je stupio u pavlinski red brzo napredujući u njegovoj hijerarhiji. Nakon nekoliko visokih

²⁷ Ta se podružnica poslije razvila u rezidenciju, što je u svojem rukopisu »Descriptio synoptica« zabilježio pavlinski povjesničar i književnik Ivan Krištolovec (Varaždin, 1658. – Lepoglava, 1730.). Usp. Đurđica CVITANOVIĆ, »Srce Zagorja«, str. 12.

²⁸ *Istarska enciklopedija*, nav. dj., natuknica S[tanka] J[osipa] ŠKUNCE, str. 571–572.

²⁹ Đurđica CVITANOVIĆ, »Srce Zagorja«, str. 20.

³⁰ Godine 1770. bilo je šest studenata filozofije. Usp. Đurđica CVITANOVIĆ, »Srce Zagorja«, str. 25.

³¹ Ante BARTOLIĆ – Čedomil IVKOVIĆ – Vladimir UREMOVIĆ – Vilim TONKOVIĆ, »Ljekarna pavlinskog samostana u Svetom Petru u Šumi (1782–1784)«, *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae*, god. 21, br. 1–2, Beograd, 1981., str. 65–72.

samostanskih dužnosti, 1591. godine izabran je za vrhovnog poglavara pavlinskog reda, a stolovao je u Lepoglavi. Bio je i sudionik protuosmanskog rata 1593. – 1606., a istaknuo se u bitkama kod Kanjiže. Godine 1598. imenovan je srijemskim biskupom, a potom ga je kralj Rudolf II. proglasio zagrebačkim biskupom, što je papa potvrdio 1604. godine, dopustivši mu istodobno obnašanje dužnosti poglavara pavlinskog reda. Kao biskup u Zagrebu proširio je sjemenište, a 1606. godine pomogao je isusovcima osnovati njihov kolegij i gimnaziju na Griču. Ostao je zapamćen i po tome što se u duhu katoličke obnove borio protiv reformacije u svojoj biskupiji.³²

Sl. 5 – Kip Šimuna Bratulića ispred glavne crkve

Život i djelo Šimuna Bratulića u svojim radovima opisuje nekoliko pisaca: povjesničar pavlinskog reda Andreas Eggerer³³, povjesničar Daniele Farlati³⁴, novovjekovni historiograf Baltazar Adam Krčelić³⁵, barbanski istraživač Petar Stanković (Pietro Stancovich)³⁶, mađarski pisac i povjesničar Emil Kisbàn³⁷, potom svećenik i povjesničar Emerik (Mirko) Gašić³⁸, teolog i povjesničar Kamilo Dočkal³⁹ te povjesničar Vjekoslav Bratulić⁴⁰.

Sv. Petar u Šumi u djelima pisaca i historiografa

Giacomo Filippo Tomasini (1595. – 1655.)

Poznati pisac i svećenik u svojem znamenitom djelu o povijesno-zemljopisnim komentarima u Pokrajini Istri iz 1641. godine, zabilježio je da se Sv. Petar u Šumi nalazi između Žminja, Kringe i Tinjana te

³² *Istarska enciklopedija*, nav. dj., natuknica J[osipa] BRATULIĆA, str. 98.

³³ Andreas EGGERER, *Fragmen panis corvi protoeremitici seu reliquiae annalium eremi-coenobiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli primi eremitaе*, Wien, 1663. Citirano prema: Vjekoslav BRATULIĆ, »Šimun Bratulić (? – 1611.)«, *Jadranski zbornik – prilozi za povijest Istre, Rijeke, Gorskog kotara i Hrvatskog primorja*, sv. 9, Pula – Rijeka, 1975., str. 200.

³⁴ Daniele FARLATI, *Illyricum Sacrum*, vol. 5, Venezia, 1775. Citirano prema: V. BRATULIĆ, »Šimun Bratulić«, na i. mj.

³⁵ Baltazar Adam KRČELIĆ, *Povijest Stolne crkve zagrebačke*, preveo Zlatko ŠEŠELJ, Zagreb, 1994.

³⁶ Pietro STANCOVICH, *Biografia degli uomini distinti dell'Istria*, Tomo primo, Trieste, 1828., str. 191–197.

³⁷ Emil KISBÀN, *A magyar pálosrend története*, sv. 1, Budapest, 1938., sv. 2, Budapest, 1939. Citirano prema: V. BRATULIĆ, »Šimun Bratulić«, str. 201.

³⁸ Emericus GAŠIĆ, *Brevis conspectus historicus diocesium Bosniensis-Diacovensis et Sirmiensis: e fontibus historicis concinnatus curriculumque vitarum auctus*, Essekini (Osijek), 1944.

³⁹ Kamilo DOČKAL, *Grada za povijest pavlinskog reda u Hrvatskoj*, rukopis u ARHIV HAZU, uručen 1955. Citirano prema: V. BRATULIĆ, »Šimun Bratulić«, str. 201.

⁴⁰ V. BRATULIĆ, »Šimun Bratulić«.

da je važan zbog samostana sv. Pavla Pustinjaka, čiji su redovnici obučeni u bijele halje. Ima ih pet ili šest, a pod sobom imaju nekoliko sela, u kojima komune biraju župnika. Glavna mjesna crkva posvećena je sv. Petru, a postoje još crkve sv. Roka, sv. Tome, sv. Nikole i sv. Luke, kojima upravljaju bratovštine. To je plodno i ravničarsko područje, s lijepom dolinom u kojoj uspijevaju žitarice. Ima 70 ognjišta. U crkvi postoji prelijepi oltar s četiri mramorna stupa i vrijedan mozaik posvećen sv. Petru. Nalazi se tu i kapela sv. Pavla, koju je dao oličiti Šimun Bratulić, rodом iz toga mjesta, koji je imenovan generalom reda, a kasnije i zagrebačkim biskupom i carskim savjetnikom. Godine 1606. samostan su sagradili gorički grofovi, u doba kada su u tim krajevima imali velike jurisdikcijske ovlasti, a tu su i pokopani.⁴¹ Samostan ima i veliku staru cisternu, koju ispod drži šest stupova. Godine 1617. napola je srušen u mletačko-carskom ratu.⁴²

Prospero Petronio (1608. – 1688.)

Sličan opis Sv. Petra u Šumi donosi 1681. godine i tršćanski liječnik i pisac Prospero Petronio. Prema starim ispravama, koje je pregledavao učeni antikvar Pietro Pinco, samostan je osnovao jedan gorički grof, tadašnji moćnik, koji je u Istri u svojem podložništvu imao i druga mjesta. Sv. Petar u Šumi od Tinjana je udaljen tri milje, od Kringe dvije, a oba se mjesta nalaze na drugoj strani brda, odvojena velikom dolinom koja se prostire sve do luke u Lirskom zaljevu. U samostanu neprekidno obitava osam ili deset svećenika, po narodnosti Nijemaca ili iz obližnjih pokrajina Štajerske i Koruške. Služe se latinskim jezikom. Imaju oko 80 podanika, raspršenih po vrhu brda, koji daju desetine žitarica i vina, a uzgajaju sve vrste stoke. Ubiru i desetine iz Kringe, a prihodi su im preko 1.000 dukata. U crkvi postoje mnoge starine, glavni oltar je od mozaika s četiri prekrasna mramorna stupa. Ima puno relikvija. Podanici uživaju dobro zemljište u dolini, bogato žitaricama, vinom i pašnjacima.⁴³

Johann Weickhard Valvasor (1641. – 1693.)

Nekoliko godina poslije Sv. Petar u Šumi spominje i znameniti polihistor Johann Weickhard Valvasor. U svojem najpoznatijem djelu o Kranjskoj ističe da je samostan od Ljubljane udaljen 16 milja te da se nalazi na lijepome mjestu na uzvisini, u okolici koje ima dobrog trsja i plodnih njiva s raznolikim plodovima. Samostan je 1255. godine utemeljio Meinhard Gorički: »Anno 1255. Mainardus IV, comes Goritiae, fundat in Istria coenobium ss. Petri et Pauli apostolorum in Sylva nuncupatum«. Kasnije je, veli Valvasor, taj samostan dozvolom pape Pija II. i odlukom cara Fridrika 1459. godine bio dodijeljen samostanu kod Čepičkog jezera.

⁴¹ Taj je navod Camillo De Franceschi smatrao pogrešnim, vjerujući da Tomasini nije provjerio podatke dobivene od nekog nepouzdanog informatora. De Franceschi je držao da se Sv. Petar u Šumi prvi put spominje 1102. godine, kada ga je, uz još neka mjesta, akvilejskoj Crkvi darovao istarski markgrof Ulrich Weimar-Orlamünde. Usp. Camillo DE FRANCESCHI, »Storia documentata«, str. 360. O prošlosti samostana i mjesta usp. Isto, str. 360–366.

⁴² Giacomo Filippo TOMASINI, »De' Commentarij storici-geografici della Provincia dell'Istria«, libri otto, *Archeografo Triestino*, vol. 4, Trieste, 1837., str. 422–423.

⁴³ Prospero PETRONIO, *Memorie sacre e profane dell'Istria*, a cura di Giusto Borri, con la collaborazione di Luigi Parentin, Trieste, 1968., str. 241–242.

Sl. 6 – Valvasorov crtež samostana u Sv. Petru u Šumi
Miroslav Bertoša, *Istra: Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)*, Pula, 1995., str. 650

Valvasor je zabilježio da se u crkvi samostana u Sv. Petru u Šumi nikad ne može naći pauka, jer je čista i uredna. Nedaleko toga samostana nalazi se samostan U kruni (*In corona*), koji nema svoje svećenike, nego mu dolaze oni iz Sv. Petra u Šumi.⁴⁴ Njemački naziv samostana glasio je: Kloster St. Petri in Waldt.

Migracijski kontakti između Sv. Petra u Šumi i Pule

Kao vrijedan izvor za migracijska kretanja s jednog područja na drugo, matične knjige grada Pule dobro prikazuju slučajeve doseljenika iz Sv. Petra u Šumi i njegove okolice, koji su u njima ostali zabilježeni u manjem broju.⁴⁵

Sv. Petar u Šumi u tim se vrelima spominje kao »San Pietro di Selve«, »San Piero di Selve«, »San Pietro di Selva« i »San Pietro de Selve«.

Imena i prezimena

Svi Supetarci u pulskim su matičnim knjigama vezani za samo jednu obitelj. Upisani su u prvoj polovici 17. stoljeća i to bez oznake prezimena, što je i bila karakteristika onodobnog načina bilježenja. Spominju se sljedeća muška i ženska imena:

⁴⁴ Valvasor o Istri (iz Valvasorove knjige »Die Ehre des Herzogthums Crain« iz 1689. godine), s njemačkog originala preveo Zvonimir SUŠIĆ, *Dometi – kultura, književnost, društvena pitanja*, br. 10, Rijeka, 1970., str. 82–83.

⁴⁵ Slaven BERTOŠA, *Život i smrt u Puli: Starosjeditelji i doseljenici od XVII. do početka XIX. stoljeća*, Pazin, 2002., str. 127–128.

Muška imena	Ženska imena
Nikola / Mikula (Nicolò ⁴⁶ , Micali ⁴⁷ , Micula ⁴⁸ , Mico ⁴⁹)	Agneza (Agnese) ⁵⁰ Domenika (Domenica ⁵¹ , Domeniga ⁵²) Marija (Mare) ⁵³ Uršula (Orsola) ⁵⁴ Katarina (Catarina) ⁵⁵ Franica (Franceschina) ⁵⁶ Margarita (Margharita ⁵⁷ , Margarita ⁵⁸)

Primjeri upisa u matičnu knjigu

Neki zanimljivi upisi u pulske matice odnose se i na doseljenike s područja Sv. Petra u Šumi. Sve tri supruge Mikule iz Sv. Petra u Šumi, u razmaku od točno deset godina, ubilježene su u knjigu umrlih. Početkom studenog 1628. godine u Puli je umrla 22-godišnja Mare, čiji je muž bio »messer Mico« iz Sv. Petra u Šumi. Zabilježeno je da se ispovjedila kanoniku Pietru te da je kurat Giacomo Bonarelli, koji ju je i upisao u knjigu umrlih, njezino tijelo otrpao do pulske crkve Gospe od Milosrđa, gdje je i pokopana.⁵⁹

Početkom kolovoza 1638. godine umrla je druga supruga, 44-godišnja Agneza (s kojom se vjenčao koncem studenog 1628. godine, nepunih mjesec dana nakon smrti prve supruge)⁶⁰ i pokopana je u Sv. Franji.⁶¹ »Donna Agnese« upisana je kao kuma na krštenju koje je sredinom veljače 1636. godine obavljeno u Puli.⁶²

⁴⁶ DRŽAVNI ARHIV U PAZINU (dalje: HR-DAPA), *Liber Mortuorum* (dalje: LM), 266, 4. kolovoza 1638., 13. listopada 1638.; *Liber Baptizatorum* (dalje: LB), 242, 7. lipnja 1640.

⁴⁷ *Isto*, LB, 242, 16. veljače 1636.

⁴⁸ *Isto*, LB, 242, 12. prosinca 1633., 9. studenoga 1636., 8. rujna 1641., 25. studenoga 1641., 30. srpnja 1645.; *Elenco Cresimati* (dalje: EC), 266, 31. svibnja 1637.; *Liber Copulatorum* (dalje: LC), 242, 12. prosinca 1638.; LM, 266, 14. prosinca 1648.

⁴⁹ *Isto*, LC, 242, 26. i 30. studenoga 1628.

⁵⁰ *Isto*, LB, 242, 16. veljače 1636., 9. studenoga 1636.; LM, 266, 4. kolovoza 1638.

⁵¹ *Isto*, LB, 242, 12. prosinca 1633.; LM, 266, 13. listopada 1638.

⁵² *Isto*, EC, 266, 4. lipnja 1634.

⁵³ *Isto*, LM, 266, 2. studenoga 1628.

⁵⁴ *Isto*, LB, 242, 12. prosinca 1633.

⁵⁵ *Isto*, LB, 242, 9. studenoga 1636.

⁵⁶ *Isto*, LB, 242, 9. studenoga 1636.; EC, 266, 31. svibnja 1637.

⁵⁷ *Isto*, LB, 242, 7. lipnja 1640., 8. rujna 1641., 25. studenoga 1641., 30. srpnja 1645.

⁵⁸ *Isto*, LM, 266, 14. prosinca 1648.

⁵⁹ *Isto*, LM, 266, 2. studenoga 1628.

⁶⁰ *Isto*, LC, 242, 26. i 30. studenoga 1628. Taj upis loše je čitljiv.

⁶¹ *Isto*, LM, 266, 4. kolovoza 1638.

⁶² *Isto*, LB, 242, 16. veljače 1636.

Sl. 7 – Pavlinski samostan u Sv. Petru u Šumi
Fotografirao: Slaven Bertoša, 9. svibnja 2009.

Potom je u prosincu 1648. godine umrla i Margarita Špar iz Kožljaka (s njom se vjenčao u prosincu 1638. godine, četiri mjeseca nakon smrti druge supruge)⁶³, koja je od kurata Giacoma Bonarellija primila dio potrebnih sakramenata i također je pokopana u Sv. Franji. Njezinu ukopu nazočili su i pulski kanonici: Bori, Moro, Lucis i Marini.⁶⁴ »Donna Margharita« bila je kuma na krštenjima u lipnju 1640. godine,⁶⁵ u rujnu⁶⁶ i studenom⁶⁷ 1641. godine, u ožujku 1644.⁶⁸ te u srpnju 1645. godine.⁶⁹

Od djece spomenutog Supetarca, u prosincu 1633. godine krštena je Domenika Uršula, kći Mikule iz Sv. Petra u Šumi i njegove supruge Agneze. Upisano je da se rodila u zakonitom braku te da je obred krštenja obavio kurat Giacomo Bonarelli. Kao kumovi zabilježeni su Andrea Razzo i Antonia, supruga ribara Augustina.⁷⁰ Domenika Uršula umrla je kao 5-godišnjakinja, u listopadu 1638. godine te je pokopana u crkvi sv. Franje u Puli.⁷¹

Potom je u studenom 1636. godine krštena Franica Katarina, druga kći Mikule iz Sv. Petra u Šumi i supruge Agneze. Njezini su kumovi bili Zuanne de Capitani i Eufrosina Tarola, a obred je, u odsutnosti kurata, obavio kanonik Giacomo Bori.⁷²

⁶³ *Isto*, LC, 242, 12. prosinca 1638.

⁶⁴ *Isto*, LM, 266, 14. prosinca 1648.

⁶⁵ *Isto*, LB, 242, 7. lipnja 1640.

⁶⁶ *Isto*, LB, 242, 8. rujna 1641.

⁶⁷ *Isto*, LB, 242, 25. studenoga 1641.

⁶⁸ *Isto*, LB, 242, 22. ožujka 1644.

⁶⁹ *Isto*, LB, 242, 30. srpnja 1645.

⁷⁰ *Isto*, LB, 242, 12. prosinca 1633.

⁷¹ *Isto*, LM, 266, 13. listopada 1638.

⁷² *Isto*, LB, 242, 9. studenoga 1636.

Dužina života

Od ukupno četiri umrle ženske osobe vezane za Sv. Petar u Šumi, dob je navedena u tri slučaja. Prosječna životna dob Supetaraca doseljenih u Pulu bila je 23,67 godina. Zabilježen je jedan slučaj osobe umrle u dječjoj dobi te dvije smrti odraslih osoba. Ne spominju se dugovječne osobe.

Zaključak

Osvrnuvši se na zabilježbe o Supetarcima o Puli, valja uočiti da njihovo spominjanje nije bilo učestalo, a i vezano je samo za razdoblje od 20-ih do 40-ih godina 17. stoljeća. Šest je osoba ukupno zabilježeno šesnaest puta: najviše u maticama krštenih (osam), malo manje u maticama umrlih (četiri), a najmanje u maticama vjenčanih i u popisima krizmanika (samo dva puta). Gledano po godinama, u onima u kojima su u Puli zabilježene, uglavnom je navedena jedna, a malo rjeđe po dvije osobe godišnje.

Podataka o višestrukim migracijama, etničkoj pripadnosti, zanimanjima, nezakonitoj djeci, smrti izvan vlastite kuće, besplatnim ukopima Supetaraca u Puli nema.

Unatoč činjenici da su Supetarci, u odnosu na doseljenike iz drugih istarskih mjesta, u Puli zabilježeni relativno rijetko, i na njihovu se primjeru mogu proučiti obilježja matičnih knjiga, koje na taj način nedvojbeno pridonose boljem poznavanju prošlosti središnje Istre, njezinih naselja i žitelja.

PRILOG 1: Usporedba broja spominjanja Supetaraca u knjigama krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih u Puli⁷³

Godina	Kršteni	Krizmani	Vjenčani	Umrli	Ukupno
1628.			1	1	1
1633.	1				1
1634.		1			1
1636.	2				2
1637.		1			1
1638.			1	2	3
1640.	1				1
1641.	2				2
1644.	1				1
1645.	1				1
1648.				1	1
Ukupno	8	2	2	4	16

⁷³ Navedene su samo godine u kojima je spomenutih osoba bilo.

PRILOG 2: Dob umrlih Supetaraca

Dob (u godinama)	Broj umrlih osoba
0 – 1	0
2 – 5	1
6 – 10	0
11 – 20	0
21 – 30	1
31 – 40	0
41 – 50	1
51 – 60	0
61 – 70	0
71 – 80	0
iznad 80	0
Nezabilježeno	1
Ukupno	4

PRILOG 3: Cjelovit popis doseljenika iz Sv. Petra u Šumi (sastavljen kronološkim redoslijedom na temelju podataka iz pulskih matičnih knjiga od 1613. do 1817. godine)

- Mare moglie di *messer* Mico da San Pietro di Selve (LM 1628)
- Mico figliolo ...⁷⁴ da San Pietro di Selve / *Ser* Micula di San Pietro di Selve (LC 1628-1638)
- Domenica et Orsola figliola di Micula da San Pietro di Selve / Domeniga figliola de Nicolò da San Pietro de Selve (LB 1633, EC 1634, LM 1638)
- *Donna* Agnese moglie di Micali da San Pietro di Selve / *Donna* Agnese moglie de *messer* Niccolò da San Pietro di Selve (LB 1636, LM 1638)
- Franceschina et Cattarina figliola di *ser* Micula da San Pietro di Selve / Francesca figliola de *messer* Micula da San Pietro de Selve (LB 1636, EC 1637)
- *Donna* Margharita moglie di *ser* Micula / Nicolò da San Pietro di Selve / *Donna* Margaritha relitta del quondam Micula da San Pietro di Selve (LB 1640-1645, LM 1648)

⁷⁴ Nečitak podatak.

Summary

ST. PETER IN THE WOODS IN EARLY MODERN TIMES (17th – 19th CENTURIES)

Settlement St. Peter in the Woods, in the hinterland of the Limska draga, situated at 341 meters above sea level, consists of 27 scattered villages named after families that live there. The settlement was named after the monastery, which was founded by the Benedictine monks in the twelfth century. In the period 1459 and 1782 the Pauline order inhabited the monastery, and henceforth monastery church was turned into a local parish church, while the rest of the monastery became a private property. During the early modern times the Pauline monks renovated the entire monastery, while the present-day church together with other monastery's edifices around the cloister were built by the end of the seventeenth and during the eighteenth century. Pauline monk Šimun Bratulić started renovation of the church of Ss. Peter and Paul, and by the 1755 the church was increased and finished. The old abbey was named de Silva (de Sylva, Subsilva, in Silva, in Silvis, in Selve) because of the dense oak forest in the surroundings, and the monastery itself was placed on an elevated position.

The Pauline monks were tightly connected with Austrian cultural circle, and consequently they developed a firm cultural and enlightenment activities. Moreover, one should not forget that during the 1780s this monastery hosted a pharmacy because the Pauline monks practiced medicine. One of the most prominent persons of the ecclesiastical history of this monastery, but also very important character in the political and public life in the Kingdom of Croatia, Dalmatia and Slavonia, was Šimun Bratulić (born in Glavica, around 1550 and died in Ižakovci near Čakovec in 1611). Many early modern writers and historiographers, like Giacomo Filippo Tomasini, Prospero Petronio and Johann Weickhard Valvasor, have mentioned and described the monastery of St. Peter in the Woods.

By the same token, local records of city of Pula can serve as a good primary source in the reconstruction of migrations of the population of St. Peter in the Woods. All the recorded inhabitants of St. Peter in the Woods are related only to one family. Some of them are recorded in the seventeenth century without stating their surnames, and this was common at that time. Though people from this settlement are recorded in a smaller number comparing to the inhabitants of other places of Istria, they represent a sample that forms a certain pattern according to which we can deepen our knowledge about the history of Istria hinterland.

KEY WORDS: *St Peter in the Woods, Istria, history of the early modern times, parish records, social history, demographic history.*